

بررسی رابطه جنسیت با میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر بوشهر

شهره سیدحسینی^۱ | دکتر عبدالرسول خسروی^۲ | رضا بصیریان جهرمی^۳

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر (نویسنده مسئول) tanin64@gmail.com
۲. استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر Khosravi2422@gmail.com
۳. عضو هیئت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز rezabj@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۶/۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۵

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه جنسیت با میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر بوشهر است. روش پژوهش: روش این پژوهش توصیفی پیمایشی و از نوع همبستگی می‌باشد. در مجموع ۷۰۰ دانشجو از دانشگاه علوم پزشکی بوشهر (وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) و دانشگاه خلیج فارس (وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه بومی سازی شده اضطراب کتابخانه‌ای بوستیک، جمع‌آوری شد و با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری تی تک متغیره، تی مستقل، من ویتنی، آزمون همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون خطی در سطح معناداری ($P \text{ value} > 0.05$) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد دانشجویان این دو دانشگاه از اضطراب کتابخانه‌ای پایین‌تر از سطح متوسط برخوردارند (۹۱/۷۳) و این اضطراب فقط در مؤلفه "عوامل مکانیکی" بالاتر از سطح متوسط قرار دارد. با مقایسه دانشجویان دختر و پسر مشاهده شد که آنها در سطح معناداری ۰/۹۷ تفاوتی از نظر اضطراب کتابخانه‌ای ندارند؛ البته از نظر مقایسه مؤلفه‌ها، دانشجویان دختر و پسر فقط از نظر "عوامل ناشی از تعامل با کتابداران" تفاوت معناداری دارند.

نتیجه‌گیری: با بررسی میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان به تفکیک جنسیت، آنها تفاوتی از نظر نمره اضطراب کتابخانه‌ای ندارند. در بین مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای این تفاوت فقط در مؤلفه "عوامل ناشی از تعامل با کتابداران" دیده شد که انجام پژوهش‌های بیشتری در این زمینه توصیه می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اضطراب کتابخانه‌ای، جنسیت، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، دانشگاه خلیج فارس بوشهر، دانشجویان.

تا ضمن بررسی میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر بوشهر، وجود رابطه بین متغیر جنسیت و اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه‌های دولتی شهر بوشهر را بررسی نماید.

با توجه به پیشینه پژوهش، به دنبال تعیین مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای، پژوهش‌ها در این حوزه نیز گسترش یافت. در ایران نیز در زمینه اضطراب کتابخانه‌ای پژوهش‌های بسیاری انجام گرفته است؛ از آن جمله خدیوی، عابدی و شعبانی (۱۳۸۵) به بررسی اضطراب دانشجویان دانشگاه اصفهان در استفاده از منابع کتابخانه‌ای و منابع الکترونیکی پرداختند. یافته‌های آنها نشان داد که میزان اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب منابع الکترونیکی دانشجویان این دانشگاه و میزان آشنایی آنها با رایانه پایین‌تر از حد معیار است. همچنین میان میزان اضطراب کتابخانه‌ای، اضطراب منابع الکترونیکی و جنسیت دانشجویان هیچ ارتباطی دیده نشده و میان میزان آشنایی با منابع الکترونیکی و آشنایی با رایانه از نظر جنسیت نیز تفاوت معنی‌داری وجود نداشته‌است.

جوکار و طاهریان (۱۳۸۷) به بررسی و مقایسه میزان اضطراب کتابخانه‌ای در بین استفاده‌کنندگان کتابخانه میرزای شیرازی (دانشگاه شیراز) پرداختند و سپس میزان این اضطراب را براساس متغیرهای جنسیت، مقطع تحصیلی، رشته (کتابداری و غیرکتابداری) و نیز استفاده یا عدم استفاده از کتابخانه قبل از ورود به دانشگاه مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که میانگین اضطراب کتابخانه‌ای در زنان و مردان و نیز افرادی که قبل از ورود به دانشگاه از کتابخانه استفاده می‌کرده‌اند و آنهایی که استفاده نمی‌کرده‌اند اختلاف معنی‌داری نداشت. آنها همچنین در نتایج خود بیان می‌کنند که این معنی‌دار بودن تنها مربوط به عوامل پذیرا بودن کارکنان و اعتماد کتابخانه‌ای (اعتماد دانشجویان به کتابدار) بود و در مورد سایر عوامل موثر بر اضطراب کتابخانه‌ای اختلاف معنی‌داری گزارش نشد. حریری، نعمتی‌لمفجانی (۱۳۸۸) اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران را مورد بررسی قرار دادند. براساس یافته‌های آنها،

وجود اضطراب در میان کاربران کتابخانه از جمله نگرانی‌هایی است که پژوهشگران حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی درصدد مقابله با آن هستند. برخی از پژوهشگران این حوزه در یافته‌های خود به این نتیجه دست یافتند که از عمده دلایلی که کاربران کتابخانه درخواست یا پرسش خود را برای کتابدار مطرح نمی‌کنند این است که از خدمات ارائه شده قبلی کتابدار ناراضی هستند (انوار، کانداری، قلاف^۱، ۲۰۰۴).

دانشجویانی که اضطراب کتابخانه‌ای دارند، فکر می‌کنند سایر دانشجویان در استفاده از کتابخانه مهارت دارند در حالی که فقط آنها در این زمینه بی تجربه هستند و این نداشتن مهارت که نزد آنها به نداشتن صلاحیت نیز تعبیر می‌شود باید از دید سایرین پنهان بماند. آنها همچنین فکر می‌کنند که اگر سوالی پرسیده شود، ناشی از جهل و نادانی آنهاست (عمران^۲، ۲۰۰۱). این دانشجویان به علائم و راهنماهای استفاده از کتابخانه نیز توجه ندارند و اغلب جستجوی خود را ناتمام رها می‌کنند. این افراد در فرآیند جستجوی اطلاعات نیز با مشکلات زیادی روبرو خواهند شد که این امر به این خاطر است که این افراد قدرت تحلیل، تفکر، خلاقیت و سازماندهی خوبی ندارند (کولینز و ویبل^۳، ۲۰۰۴). در این راستا آشنا کردن کاربران با مفهوم اضطراب کتابخانه‌ای و جنبه‌های گوناگون آن و بیان این مطلب که اضطراب امری شایع در میان کاربران کتابخانه‌ها به شمار می‌رود، باعث می‌شود کاربران خود را در این احساسات منفی تنها ندانسته و در نتیجه اضطراب کمتری تجربه کنند (کارلایل^۴، ۲۰۰۷). پژوهش‌های زیادی در زمینه اضطراب کتابخانه‌ای انجام شده است، در بین پژوهش‌های انجام شده برخی پژوهشگران بیان داشته‌اند که بین اضطراب کتابخانه‌ای و جنسیت افراد رابطه وجود دارد و برخی وجود این رابطه را تایید نکرده‌اند. پژوهش حاضر بر آن است

^۱ Anwar, AIKandari, AIQallaf

^۲ Omran

^۳ Collins & Veal

^۴ Carlile

آن، آنوگبوزی^۲ (۱۹۹۷) با پژوهش خود نشان داد دانشجویانی که سطوح بالاتری از اضطراب کتابخانه‌ای را تجربه می‌کنند، در نوشتن طرح پژوهشی خود نیز مشکلات بیشتری را تجربه کرده و طرح‌های با کیفیت پایین‌تری ارائه می‌دهند. بررسی رابطه خصوصیات فردی دانشجویان و ارتباط آن با اضطراب کتابخانه‌ای، پژوهشی بود که جیائو و آنوگبوزی و دیلی^۳ (۱۹۹۷) به آن پرداختند یافته‌ها نشان داد دانشجویانی که بیشترین سطح اضطراب کتابخانه‌ای را تجربه می‌کردند، دارای خصوصیات ذیل بودند: مرد، جوان (۱۸ تا ۲۸ سال)، دانشجوی سال اول، زبان انگلیسی زبان مادری آنها نبود، به صورت پاره وقت یا تمام وقت شاغل بودند و به دلیل مشغله‌های زیاد، مراجعه کمی به کتابخانه داشتند. همچنین از میان عوامل پنج‌گانه اضطراب‌زا در مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای بوستیک، عوامل مکانیکی و عاطفی بیشترین تأثیر را در اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان مورد بررسی ایفا می‌کردند. آنوگبوزی و جیائو (۱۹۹۸) در پژوهشی دیگر رابطه میان عادت‌های یادگیری دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اضطراب کتابخانه‌ای آنها را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد کمبود اصرار و پافشاری در یادگیری، درجه حرارت محیط، سر و صدا، زمان مطالعه و میزان تحرک شخص در زمان یادگیری، از جمله عادت‌های یادگیری بودند که رابطه معنی‌داری با اضطراب کتابخانه‌ای نشان می‌دادند. جیائو و آنوگبوزی (۱۹۹۸) در پژوهش دیگری به این نتیجه دست یافتند که کاربران دارای نگرش کمال‌گرایانه اگر در فرایند جستجوی اطلاعات و پژوهش کتابخانه‌ای با مشکلی مواجه شوند، در مقابل احساس اضطراب بسیار شکننده خواهند بود و سطوح بالاتری از اضطراب را تجربه خواهند کرد. جیائو و آنوگبوزی (۱۹۹۹) همچنین در پژوهشی به بررسی رابطه اضطراب کتابخانه‌ای و ادراک شخصی دانشجویان تحصیلات تکمیلی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد دانشجویانی که برداشت و ادراک منفی از خود دارند، بیشتر از سایرین در معرض تجربه اضطراب

اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان مورد بررسی در حد متوسط بود. همچنین میانگین اضطراب کتابخانه‌ای در کلیه‌ی مقیاس‌های فرعی موانع کارکنان، موانع عاطفی، دانش کتابخانه‌ای، راحتی در کتابخانه و موانع مکانیکی نیز در حد متوسط است، با این تفاوت که در مقیاس فرعی موانع مکانیکی، سطح اضطراب در طیف بالای حد متوسط قرار دارد. یافته‌های پژوهش تفاوت معنی‌داری در اضطراب کتابخانه‌ای برحسب مقطع و پایه‌ی تحصیلی نشان نداد، تنها در مقیاس فرعی موانع مکانیکی، مردان به نحو معنی‌داری نسبت به زنان اضطراب کتابخانه‌ای بیشتری داشتند. عرفان‌منش، محمدی و دیده‌گاه (۱۳۹۱) به بررسی اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز پرداختند. طبق یافته‌های آنها، مقایسه میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان زن و مرد حاکی از آن بود که اضطراب کتابخانه‌ای مردان در تمامی ابعاد آن بالاتر از زنان بوده است. همچنین مقایسه ابعاد هشت‌گانه اضطراب کتابخانه‌ای نشان داد که بعد دسترسی به خدمات بیشترین، و بعد کارکنان کتابخانه کمترین تأثیر را در اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان داشته‌اند. همچنین عرفان‌منش و بصیران جهرمی (۱۳۹۰) به بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های سواداطلاعاتی بر اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه مالایا پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که آموزش مهارت‌های سواداطلاعاتی می‌تواند در کاهش سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان و استفاده موثرتر آنها از منابع اطلاعاتی موثر باشد.

در خارج از ایران نیز پس از مطرح شدن پرسشنامه اضطراب کتابخانه‌ای توسط بوستیک پژوهش‌های مختلفی در این رابطه به انجام رسید. مچ و بروکس^۱ (۱۹۹۵) در پژوهشی اضطراب کتابخانه‌ای و تعیین تفاوت بین اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب وضعی که هر شخص ممکن است در زمان و موقعیت‌های خاصی آن را تجربه کند را مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان داد افرادی که سطح اضطراب کتابخانه‌ای آنها بالاتر بود اعتماد به نفس کمتری داشتند. پس از

2 Onwuegbuzie

3 Jiao, Onwuegbuzie, & Daley

1 Mech & Brooks

کتابخانه‌ای هستند. در پژوهش دیگری آنوگبوزی و جیائو (۲۰۰۰) رابطه بین به تعویق افتادن تحصیلات دانشگاهی^۱ و اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان کارشناسی ارشد را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که به طور کلی تعویق دانشگاهی به طور قابل توجهی با اضطراب کتابخانه‌ای ارتباط دارد و دانشجویانی که نمره تعویق علمی دانشگاهی آنها پایین بود، اضطراب کتابخانه‌ای بیشتری نیز نشان می‌دادند. جیائو و آنوگبوزی (۲۰۰۱) همچنین رابطه میان عادت‌های مطالعه دانشجویان کارشناسی ارشد مانند مهارت‌های خواندن، یادداشت‌برداری و مدیریت زمان را با اضطراب کتابخانه‌ای آنها مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که رابطه معکوسی میان عادت‌های مطالعه و اضطراب کتابخانه‌ای وجود دارد و افراد دارای سطح مهارت‌های مطالعه پایین‌تر، اضطراب کتابخانه‌ای بیشتری را تجربه می‌کنند. از سوی دیگر اضطراب کتابخانه‌ای نیز افراد را به استفاده از مهارت‌های نادرست مطالعه سوق می‌دهد. پس از آن، عمران (۲۰۰۱) در پایان‌نامه دکتری خود به بررسی اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان و رابطه آن با اضطراب اینترنتی پرداخت. در این پژوهش وجود سطوح گوناگون اضطراب کتابخانه‌ای و اینترنتی در دانشجویان مورد بررسی گزارش و رابطه معنی‌دار مثبتی نیز میان این دو نوع اضطراب مشاهده شد. به بیان دیگر افرادی که اضطراب کتابخانه‌ای بیشتری از خود نشان می‌دادند سطح اضطراب اینترنتی آن‌ها نیز بالاتر بود. کارمن^۲ (۲۰۰۲) در پژوهش خود به بررسی رابطه بین اضطراب کتابخانه‌ای، اضطراب پژوهشی و اضطراب رایانه‌ای پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین متوسط سطح این سه نوع اضطراب ارتباط تنگاتنگی وجود دارد که برای پژوهشگر دور از انتظار بود همچنین بتل^۳ (۲۰۰۴) در پایان‌نامه دکتری خود به بررسی تاثیر سواد اطلاعاتی بر روی اضطراب (بطور کلی حالت‌های اضطرابی که بروز می‌کند و به طور خاص

اضطراب کتابخانه‌ای) پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که مهارت‌های سواد اطلاعاتی در کاهش اضطراب (اضطراب وضعی و اضطراب کتابخانه‌ای) موثر می‌باشد. سپس، براون، وینگارت، جانسون، دنس^۴ (۲۰۰۴) در پژوهش خود دریافتند که برنامه‌های آموزشی کتابخانه می‌تواند به طور معنی‌داری سطح اضطراب کتابخانه‌ای و نیز موانع موجود در زمینه پیشرفت دانشگاهی را کاهش دهد. نتایج این پژوهش نشان داد که دانشجویان پس از شرکت در جلسات آشنایی با کتابخانه، اضطراب کتابخانه‌ای کمتری نسبت به قبل از شرکت نشان دادند. در پژوهش دیگری توسط جیائو و آنوگبوزی (۲۰۰۴) رابطه دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد نسبت به رایانه و میزان اضطراب کتابخانه‌ای آنها بررسی شد. نتایج این پژوهش نشان داد رابطه معنی‌داری میان نگرش منفی کاربران نسبت به رایانه و اضطراب کتابخانه‌ای آنها وجود دارد یعنی کاربرانی که نگرش منفی نسبت به رایانه داشتند اضطراب بیشتری از خود نشان دادند. از سوی دیگر کاربرانی که دیدگاه مثبتی در مورد رایانه داشته و از کار کردن با آن لذت می‌بردند، سطوح پایین‌تری از اضطراب کتابخانه‌ای را نشان می‌دادند. کولینز و ویبل (۲۰۰۴) عوامل مرتبط با اضطراب کتابخانه‌ای که گرایش‌های یادگیرندگان بزرگسال خارج از محوطه دانشگاه به سمت استفاده آموزشی از اینترنت را پیش‌بینی می‌کند، مورد بررسی قرار دادند. آنها به این نتیجه رسیدند که آموزش‌های کتابخانه‌ای درباره دسترسی به پایگاه‌ها و دستورالعمل استفاده از کامپیوتر، درک یادگیرندگان بزرگسال از شایستگی‌های خود را بهبود می‌بخشد و افراد آموزش دیده بهتر می‌توانند توانایی‌های خود را نشان دهند. کوان، آنوگبوزی و آلکساندر^۵ (۲۰۰۷) در پژوهشی رابطه میان تفکر انتقادی و اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان تحصیلات تکمیلی را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد افرادی که از مهارت‌های تفکر انتقادی پایینی برخوردارند، سطوح بالاتری از اضطراب کتابخانه‌ای را تجربه می‌کنند. بنابراین آموزش مهارت‌های تفکر

۴ Brown, Weingart, Johnson, Dance

5 Kwon, Onwuegbuzie, & Alexander

1 Academic Procrastination

2 Kohrman

3 Battle

کتابخانه در موفقیت‌شان اذعان داشتند اما به دلیل اضطراب کتابخانه‌ای که در برخی از دانشجویان مشاهده شد، استفاده از کتابخانه برای این افراد محدودیت پیدا کرده بود. افرادی که اضطراب کتابخانه‌ای را نشان می‌دادند جز در موارد خاص به کتابخانه مراجعه نمی‌کردند. باک و هوزه^۷ (۲۰۱۴) در پژوهش خود به بررسی این موضوع پرداختند که محیط کتابخانه‌ها و خدمات ارائه‌شده در آن‌ها تا چه اندازه برای کاربران چندملمیتی و چندفرهنگی مناسب بوده و قادر است تا به کاهش اضطراب در آنها - به هنگام جستجوی اطلاعات مربوط به سلامت- بیانجامد. نتایج پژوهش این دو نشان داد که اضطراب کتابخانه‌ای می‌تواند به شکلی معنادار مانع شکل‌گیری رفتار اطلاع‌یابی صحیح شود. بعلاوه کتابخانه‌هایی که به ایجاد محیط‌هایی کم تنش همت می‌گمارند می‌توانند تجارب اطلاع‌یابی موفق‌تر و بهتری را برای کاربران چندفرهنگی فراهم نمایند. عزیز و بینت^۸ (۲۰۱۴) نیز در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه داکا» به ارزیابی سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه داکا و تعیین عوامل مؤثر بر آن پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که عوامل مؤثر بر اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان عبارتند از شناخت منفی نسبت به محیط کتابخانه، نگرش منفی نسبت به کارکنان کتابخانه، نگاه منفی همشاگردی‌ها نسبت به کتابخانه، نگرش منفی نسبت به خدمات ارائه‌شده در کتابخانه، و حضور پر رنگ موانع شناختی. عرفان‌منش، ابریزه، و عبدالکریم^۹ (۲۰۱۴) نیز در پژوهش خود به تعیین همبستگی و شیوع اضطراب اطلاع‌یابی در بین گروهی از دانشجویان دانشگاه کوالالامپور مالزی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که اضطراب اطلاع‌یابی پدیده‌ای رایج میان دانشجویان این دانشگاه است. بعلاوه بیش از ۹۶ درصد دانشجویان این دانشگاه نیز سطحی از اضطراب کتابخانه‌ای را - کم، متوسط و زیاد- تجربه کرده بودند. همبستگی مثبت و معناداری نیز میان

انتقادی می‌تواند در کاهش اضطراب دانشجویان خصوصاً در زمان انجام پژوهش کتابخانه‌ای مؤثر باشد. گراس و لاتهام^۱ (۲۰۰۷) نیز به بررسی سطح مهارت سواد اطلاعاتی، ارزیابی خود فرد از این مهارت و اضطراب کتابخانه‌ای پرداختند. آنها در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که وقتی سواد اطلاعاتی فرد در سطح بالایی است اضطراب مربوط به نبود دانش کتابخانه‌ای در سطح پایین می‌باشد بنابراین دستورالعمل‌های سواد اطلاعاتی سنتی برای کاهش سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان غیرمتخصص می‌تواند مؤثر واقع شود. پس از آن، جیانو، آنوگبوزی و ویتوویچ^۲ (۲۰۰۸) به بررسی رابطه میان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دکتری علوم تربیتی و اشتباهات استناددهی آنها پرداختند. نتیجه پژوهش آنها نشان داد که رابطه معنی‌داری میان اضطراب کتابخانه‌ای و اشتباهات استناددهی دانشجویان وجود دارد و دانشجویانی که سطح اضطراب بالاتری را تجربه می‌کنند، اشتباهات بیشتری در استناددهی پایان‌نامه‌های تحصیلی خود مرتکب می‌شوند. کوان^۳ (۲۰۰۸) همچنین در پژوهشی به بررسی ماهیت ارتباط بین تفکر انتقادی^۴ و اضطراب کتابخانه‌ای یافته‌های این پژوهش وجود این ارتباط را تایید کرد. همچنین در این پژوهش مدلی ارائه شد که نشان داد چگونه تفکر انتقادی و اضطراب کتابخانه‌ای در طول فرآیند استفاده از کتابخانه در تعامل با یکدیگر می‌باشند. باورز^۵ (۲۰۱۰) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که سطوح بالاتر از اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان به تجربه پژوهش، کار با فن‌آوری‌ها، دسترسی به اینترنت و ارزش درک شده از کتابخانه در افراد مربوط می‌شود. لی^۶ (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی اضطراب کتابخانه‌ای و مهارت‌های اساسی دانشجویان دانشگاه محلی منطقه کالیفرنیا پرداخت. یافته‌های پژوهش او نشان داد که برخلاف اینکه همه دانشجویان به نقش با اهمیت

- 1 Gross & Latham
- 2 Waytowich
- 3 Kwon
- 4 Critical Thinking
- 5 Bowers
- 6 Lee

7 Buck & Houze

8 Aziz & Binte

9 Erfanmanesh, Abrizah Abdul Karim

عوامل جمعیت‌شناختی مختلفی چون جنسیت، میزان مطالعه آزاد، سن، و فراوانی استفاده از کتابخانه دیده شد. آنچه از مرور پیشینه‌ها در حوزه اضطراب کتابخانه‌ای حاصل می‌شود آن است که هر چند در ارتباط با بحث اضطراب کتابخانه‌ای پژوهش‌هایی انجام شده اما با این وجود، هنوز هم در این رابطه خلاء و کمبود پژوهشی به چشم می‌خورد. همچنین در بین پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، تاکنون پژوهشی که به طور خاص نقش جنسیت را در پیوند با اضطراب کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار داده باشد انجام نشده است. پژوهش حاضر بر آن است تا خلاء موجود در این زمینه را با انجام پژوهشی در بین کاربران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس برطرف نماید.

بنابراین به سوالات زیر پاسخ داده شده است:

سؤال ۱: میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس در چه سطحی قرار دارد؟

سؤال ۲: در صورت وجود اضطراب کتابخانه‌ای بین دانشجویان دختر و پسر، این تفاوت تا چه میزان است؟

تمام پرسشنامه‌ها بازگردانده نشوند، حجم نمونه برای هر دانشگاه ۳۵۰ نفر در نظر گرفته شد. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه بومی سازی شده اضطراب کتابخانه‌ای بوستیک، جمع‌آوری شد. پرسشنامه اضطراب کتابخانه‌ای با ۳۳ گویه، مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای شامل عوامل ناشی از تعامل با کتابداران، عوامل عاطفی، نداشتن احساس راحتی در کتابخانه، نداشتن مهارت‌های کتابخانه‌ای، عوامل مکانیکی را اندازه‌گیری می‌کند. هر آزمودنی ۶ نمره جداگانه دریافت می‌کند که ۵ نمره آن مربوط به هر کدام از مؤلفه‌ها و ۱ نمره به صورت کل می‌باشد. روایی صوری این پرسشنامه در پژوهش حاضر نیز توسط ۱۳ نفر از استادان فن مورد تأیید قرار گرفت و پایایی پرسشنامه اضطراب کتابخانه‌ای با استفاده از روش محاسبه آلفای کرونباخ ۰/۶۹ بدست آمد. داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری تی تک متغیره، تی مستقل، من ویتنی، آزمون همبستگی پیرسون و آزمون رگرسیون خطی در سطح معناداری ($P \text{ value} > 0.05$) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

در این بخش برپایه داده‌های گردآوری شده، تجزیه و تحلیل پرسش‌های پژوهش مطرح شده است. تحلیل‌هایی که به منظور توصیف داده‌ها انجام شده‌اند، شاخص‌هایی چون درصد، میانگین، واریانس، فراوانی و ... را در بر می‌گیرند. در سطح استنباطی از آزمون‌های آماری تی تک متغیره، تی مستقل، آزمون اف، کروسکال والیس، آزمون من ویتنی استفاده شد. سطح معنی‌داری برای مقایسه‌های آماری در سطح ($p < 0.05$) در نظر گرفته شد.

روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش توصیفی پیمایشی و از نوع همبستگی می‌باشد که در آن میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس و رابطه آن با جنسیت افراد مورد بررسی قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش حاضر را دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر (وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) و دانشگاه خلیج فارس (وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) تشکیل می‌دهند که به شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. حجم نمونه نیز در این پژوهش به طور تقریبی عبارت است از ۳۰۴ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و ۳۴۴ نفر از دانشجویان دانشگاه خلیج فارس که با توجه به حجم جامعه آماری بر اساس جدول مورگان تعیین شد ولی از آنجایی که به دلیل برخی مسائل ممکن است

جدول ۱: توزیع فراوانی و فراوانی نسبی دانشجویان بر حسب جنسیت، دانشگاه و دانشکده (N=655)

دانشگاه	فراوانی به تفکیک دانشگاه	فراوانی نسبی به تفکیک جنسیت		فراوانی نسبی به تفکیک دانشگاه (درصد)	فراوانی نسبی به تفکیک جنسیت (درصد)
		پسر	دختر		
علوم پزشکی بوشهر	۳۱۶	۱۴۵	۱۷۱	۴۸/۲۴	۲۲/۱۳
خلیج فارس	۳۳۹	۱۷۰	۱۶۹	۵۱/۷۶	۲۵/۹۶
کل	۶۵۵	۳۱۵	۳۴۰	۱۰۰	۴۸/۰۹

برپایه داده‌های جدول شماره ۱، از مجموع ۶۵۵ دانشجویی که توسط پرسشنامه اضطراب کتابخانه‌ای مورد بررسی قرار گرفتند، ۳۴۰ نفر (۵۱/۹۱ درصد) دختر و ۳۱۵ نفر (۴۸/۰۹ درصد) پسر تشکیل می‌دادند. از این مجموع، ۳۱۶ نفر (۴۸/۲۴ درصد) از دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و ۳۳۹ نفر (۵۱/۷۶ درصد) از دانشگاه خلیج فارس بودند. سؤال ۱: میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس در چه سطحی قرار دارد؟

جدول ۲. تی تک متغیره برای تعیین میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان به تفکیک دو دانشگاه

مقیاس	میانگین فراوانی	T	Df	تفاوت میانگین	سطح معناداری
اضطراب دانشگاه علوم پزشکی بوشهر	۳۱۶	-۱۰/۹۳	۳۱۵	-۸/۹۶	۰/۰۰۰۱
دانشگاه خلیج فارس	۳۳۹	-۷/۲	۳۳۸	-۵/۷	۰/۰۰۰۱
کل	۶۵۵	-۱۲/۷	۶۵۴	-۷/۲۷	۰/۰۰۰۱

تعیین شده است برای گویه‌ها نمره میانگین ۹۹ بدست آمد. بر پایه اطلاعات جدول شماره ۲، نمره میانگین میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان نیز، در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر برابر با ۹۰/۰۴ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۹۹) پایین‌تر است. همچنین نمره میانگین میزان هوش هیجانی دانشجویان دانشگاه خلیج فارس نیز برابر با ۹۳/۳ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۹۹) پایین‌تر است. به عبارتی دیگر، دانشجویان

به منظور سنجش میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس، ۳۳ گویه پرسشنامه اضطراب کتابخانه‌ای از طریق آزمون تی تک متغیره، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با توجه به اینکه نمره‌های بین ۱ تا ۵ به گزینه‌های "کاملاً مخالف" تا "کاملاً موافق" داده شده است، نمره ۳ به عنوان حد یا نقطه برش تعیین شد. از آنجا که در زمینه سنجش میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان، ۳۳ گویه مطرح شده و از آنجایی که نقطه برش ۳

به دست آمده از آزمون اضطراب کتابخانه‌ای به ۴ چارک تقسیم شد؛ در این سطح‌بندی دانشجویانی که نمره کمتر از ۸۲ را در آزمون اضطراب کتابخانه‌ای کسب کرده‌اند پایین‌ترین سطح اضطراب را دارا هستند و دانشجویانی که نمره بالاتر از ۱۰۲ را در این آزمون بدست آورده‌اند بالاترین سطح اضطراب را دارند؛ در این سطح‌بندی کسب نمره بین ۸۲ تا ۱۰۲ نشان دهنده سطح متوسط اضطراب می‌باشد.

دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشجویان دانشگاه خلیج فارس هنگام استفاده از کتابخانه، اضطراب کمی دارند. به طور کلی نمره میانگین میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان نیز برابر با ۹۱/۷۳ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۹۹) پایین‌تر است و این نشان دهنده سطح پایین اضطراب کتابخانه‌ای در دانشجویان هر دو دانشگاه می‌باشد. همچنین برای میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان طبق جدول شماره ۳، سطح‌بندی صورت گرفت که در آن نمره‌های

جدول ۳: سطح‌بندی اضطراب کتابخانه‌ای بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس

سطح معناداری	کل		خلیج فارس		علوم پزشکی		
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۰۱۹	۲۴/۹	۱۶۳	۲۲/۱	۷۵	۲۷/۸	۸۸	پایین‌ترین سطح اضطراب (low<82)
	۵۲/۲	۳۴۲	۵۰/۷	۱۷۲	۵۳/۸	۱۷۰	سطح متوسط اضطراب (mod 82-102)
	۲۲/۹	۱۵۰	۲۷/۱	۹۲	۱۸/۴	۵۸	بالاترین سطح اضطراب (high>102)
	۱۰۰	۶۵۵	۱۰۰	۳۳۹	۱۰۰	۳۱۶	مجموع

آماري معنادار است ($P \text{ value} = ۰/۰۱۹$; $\chi^2 = ۷/۹۵$). به عبارتی دیگر، دانشجویان هر دو دانشگاه از سطح متوسط اضطراب هنگام استفاده از کتابخانه برخوردارند ولی تعداد دانشجویان دانشگاه خلیج فارس که اضطراب کتابخانه‌ای بالاتر از حد متوسط را تجربه می‌کنند از تعداد این دانشجویان در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر بیشتر است.

همان‌طور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، ۵۲ درصد دانشجویان سطح متوسط اضطراب را نشان می‌دهند. به علاوه اگرچه بیشتر دانشجویان دو دانشگاه از نظر سطح اضطراب در گروه متوسط قرار دارند اما ۲۷/۱٪ دانشجویان دانشگاه خلیج فارس در مقابل ۱۸/۴٪ دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی در گروه با سطح اضطراب بالا قرار دارند که این رابطه از نظر

جدول ۴: تی تک متغیره برای تعیین میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان در حیطه‌های مختلف

سطح معناداری	تفاوت میانگین	Df	T	فراوانی	میانگین	مقیاس
۰/۰۰۰۱	-۲/۹	۶۵۴	-۱۰/۱	۶۵۵	۳۳/۱	عوامل ناشی از تعامل با کتابداران
۰/۰۵۴	-۰/۳۹	۶۵۴	-۱/۹۳	۶۵۵	۲۹/۶۱	عوامل عاطفی
۰/۰۰۰۱	-۱/۵	۶۵۴	-۱۲/۱۳	۶۵۵	۱۶/۵	احساس عدم راحتی در کتابخانه
۰/۰۰۰۱	-۲/۶۲	۶۵۴	-۳۰/۷۶	۶۵۵	۶/۳۸	فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای

۰/۰۳۵	۲/۱۱	۶۵۴	۰/۱۴	۶۵۵	۶/۱۴	عوامل مکانیکی
-------	------	-----	------	-----	------	---------------

از آنجا که در پرسشنامه برای مؤلفه "فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای" ۳ گویه مطرح شده بود، نمره میانگین میزان اضطراب ناشی از "فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای" دانشجویان، برابر با ۶/۳۸ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۹) پایین‌تر است.

همچنین در پرسشنامه برای مؤلفه "عوامل مکانیکی" ۲ گویه مطرح شده بود، نمره میانگین میزان اضطراب ناشی از "عوامل مکانیکی" دانشجویان، برابر با ۶/۱۴ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۶) بالاتر است. به عبارتی دیگر، از بین مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای فقط در مؤلفه "عوامل مکانیکی" سطح اضطراب دانشجویان بالاتر از حد متوسط است.

۲. در صورت وجود اضطراب کتابخانه‌ای بین دانشجویان دختر و پسر، این تفاوت تا چه میزان است؟

با توجه به جدول شماره ۴، از آنجا که در پرسشنامه برای مؤلفه "عوامل ناشی از تعامل با کتابداران" ۱۲ گویه مطرح شده بود، نمره میانگین میزان اضطراب ناشی از "عوامل ناشی از تعامل با کتابداران" دانشجویان، برابر با ۳۳/۱ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۳۶) پایین‌تر است.

از آنجا که در پرسشنامه برای مؤلفه "عوامل عاطفی" ۱۰ گویه مطرح شده بود، نمره میانگین میزان اضطراب ناشی از "عوامل عاطفی" دانشجویان نیز برابر با ۲۹/۶۱ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۳۰) پایین‌تر است.

از آنجا که در پرسشنامه برای مؤلفه "احساس عدم راحتی در کتابخانه" ۶ گویه مطرح شده بود، نمره میانگین میزان اضطراب ناشی از "احساس عدم راحتی در کتابخانه" دانشجویان، برابر با ۱۶/۵ می‌باشد که از حد متوسط (یعنی ۱۸) پایین‌تر است.

جدول ۵: تی مستقل برای سنجش تفاوت مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دختر و پسر

مقیاس	دختر	پسر	F	T	Df	تفاوت میانگین	سطح معناداری
عوامل ناشی از تعامل با کتابداران	۳۳/۴۷	۳۲/۶۹	۰/۰۷	۱/۳۵	۶۵۳	۰/۷۷	۰/۲
عوامل عاطفی	۲۹/۵۸	۲۹/۶۴	۸/۷۲	-	۶۵۳	-۰/۰۶	-
احساس عدم راحتی در کتابخانه	۱۶/۴۱	۱۶/۶۱	۰/۰۸	-۰/۸	۶۵۳	-۰/۲	۰/۴
فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای	۶/۲	۶/۵۷	۵/۲۹	-	۶۵۳	-۰/۳۶	-
عوامل مکانیکی	۶/۰۹	۶/۲	۰/۹۹	-۰/۸۵	۶۵۳	-۰/۱۱	۰/۴
اضطراب کتابخانه‌ای	۹۱/۷۵	۹۱/۷۱	۱/۹۸	۰/۰۳۴	۶۵۳	۰/۰۴	۰/۹۷

تفاوت معناداری بین دو گروه وجود ندارد. به عبارتی دیگر، می‌توان گفت که دانشجویان دختر و پسر تفاوتی از نظر اضطراب کتابخانه‌ای ندارند. البته از نظر مقایسه مؤلفه‌ها،

برای مقایسه میانگین بین دو گروه مستقل دختر و پسر از آزمون تی مستقل استفاده شد. برپایه اطلاعات بدست آمده از جدول شماره ۵ با تی برابر ۰/۰۳ و سطح معناداری ۰/۹۷،

با توجه به متفاوت بودن واریانس ها بین دو دانشگاه در مؤلفه "فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای" و "عوامل عاطفی" برای مقایسه دو گروه دختر و پسر از آزمون من ویتنی استفاده شد.

دانشجویان دختر و پسر فقط از نظر "عوامل ناشی از تعامل با کتابداران" تفاوت معناداری دارند. به عبارتی دیگر، می‌توان گفت که سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دختر در مؤلفه "عوامل ناشی از تعامل با کتابداران" از پسران بیشتر است.

جدول ۶: میانگین رتبه نمره‌های دریافتی مؤلفه‌های عوامل عاطفی و فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای به تفکیک جنسیت

جنسیت	عوامل عاطفی	فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای
دختر	۳۲۱/۶۵	۳۱۳/۰۸
پسر	۳۳۴/۸۵	۳۴۴/۱۱
سطح معنا داری	۰/۱	۰/۱

و همچنین در مؤلفه "عوامل عاطفی" دو گروه دختر با میانگین (۳۲۱/۶۵) و پسر با میانگین (۳۳۴/۸۵) و $P\text{-Value}=0/1$ تفاوت معنادار نبود.

بر پایه آزمون من ویتنی، همان‌طور که در جدول شماره ۶ آمده است در مؤلفه "فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای" دو گروه دختر با میانگین رتبه (۳۱۳/۰۸) و پسر با میانگین رتبه (۳۴۴/۱۱) و $P\text{-Value}=0/1$

جدول ۷. همبستگی بین جنسیت و مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان

مؤلفه‌ها	عوامل ناشی از تعامل با کتابداران	عوامل عاطفی	نداشتن احساس راحتی در کتابخانه	نداشتن مهارت‌های کتابخانه‌ای	عوامل مکانیکی	اضطراب کتابخانه‌ای
جنسیت	-۰/۰۵۳	-۰/۰۰۶	-۰/۰۳۱	-۰/۰۸۴	-۰/۰۳۳	-۰/۰۰۱

*معنا دار در سطح ۰/۰۵

برای تعیین تأثیر متغیر "جنسیت" بر هر یک از مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس، مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای به عنوان متغیرهای پیش‌بینی و جنسیت به عنوان متغیر ملاک، در آزمون رگرسیون خطی تحلیل شدند.

ضریب همبستگی پیرسون بین نمره‌های متغیر "جنسیت" و هیچ‌کدام از مؤلفه‌های ایجاد کننده اضطراب کتابخانه‌ای در سطح معنادار نمی‌باشد ($P\text{ value}>0/05$) به عبارتی دیگر، بین نمره‌های متغیر "جنسیت" و مؤلفه‌های ایجاد کننده اضطراب کتابخانه‌ای ارتباطی وجود ندارد؛ همچنین، بین متغیر "جنسیت" و اضطراب کتابخانه‌ای ارتباطی وجود ندارد.

جدول ۸. خلاصه مشخصه‌های آماری رگرسیون تأثیر متغیر جنسیت بر هر یک از مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای

مؤلفه‌ها	شاخص		
	T	β	R ²
عوامل ناشی از تعامل با کتابداران	-۱/۳۵	-۰/۵۳	۰/۰۳
عوامل عاطفی	۰/۱۵	۰/۰۰۶	۰
نداشتن احساس راحتی در کتابخانه	۰/۸	۰/۰۳	۰/۰۰۱
نداشتن مهارت‌های کتابخانه‌ای	۲/۱۴	-۰/۰۸۴	۰/۰۰۷
عوامل مکانیکی	۰/۸۵	۰/۳۳	۰/۰۰۱
اضطراب کتابخانه‌ای	-۰/۰۳	-۰/۰۱*	۰

*معنا دار در سطح ۰/۰۵

حد متوسط قرار دارد و بالاترین میزان اضطراب کتابخانه‌ای را به خود اختصاص داده است؛ در حالی که پایین‌ترین میزان اضطراب کتابخانه‌ای ناشی از فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای است. در پژوهش‌های جیائو و آنوگوزی (۱۹۹۷ و ۲۰۰۱)، باورز (۲۰۱۰) و حریری و نعمتی لقمجانی (۱۳۸۸) نیز عوامل مکانیکی به عنوان مؤثرترین عامل بر افزایش سطح اضطراب کتابخانه‌ای شناخته شده است. به علاوه لی (۲۰۱۱) در پژوهش خود عوامل مکانیکی و عوامل ناشی از تعامل با کتابداران را به عنوان عوامل اصلی ایجاد کننده اضطراب کتابخانه‌ای در دانشجویان معرفی کرد؛ نتایج حاصل از پژوهش وی نشان داد هم دانشجویانی که سطح بالایی از اضطراب را نشان دادند و هم دانشجویانی که دارای سطح پایینی از اضطراب بودند دلیل اصلی اضطراب کتابخانه‌ای خود را ناشی از فقدان توانایی لازم در استفاده از رایانه‌ها دانسته‌اند.

بالا بودن اضطراب در مؤلفه عوامل مکانیکی را می‌توان ناشی از فقدان مهارت لازم میان کاربران در بهره‌مندی از تجهیزات الکترونیکی مانند دستگاه‌های کپی، چاپگر، اسکنر و... و همچنین استفاده از فن‌آوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی در کتابخانه‌ها (مانند آپک‌های کتابخانه‌ای، فهرست‌برگه‌های

با توجه به جدول ۸ بر پایه نتایج رگرسیون، متغیر جنسیت، به طور معناداری پیش‌بینی کننده اضطراب کتابخانه‌ای و تمام مؤلفه‌های آن نمی‌باشد. ($P \text{ value} > 0/05$).

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس نشان داد که میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان در این دو دانشگاه پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد که این امر نشان می‌دهد دانشجویان این دو دانشگاه هنگام استفاده از کتابخانه، اضطراب کمی دارند. همچنین براساس سطح‌بندی انجام شده برای اضطراب کتابخانه‌ای در این پژوهش، بیش از نیمی از دانشجویان این دو دانشگاه سطح متوسط اضطراب را تجربه می‌کنند؛ این سطح از اضطراب کتابخانه‌ای در دانشجویان بررسی شده در پژوهش انوار، کانداری و قلاف (۲۰۰۴) و باورز (۲۰۱۰) نیز مشاهده شده است. همچنین برپایه این سطح‌بندی، تعداد دانشجویان دانشگاه خلیج فارس که اضطراب کتابخانه‌ای بالاتر از حد متوسط را تجربه می‌کنند از تعداد این دانشجویان در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر بیشتر است. در این بین در پژوهش حاضر فقط اضطراب کتابخانه‌ای مربوط به عوامل مکانیکی بالاتر از

تجربه حضور در کتابخانه بدست می‌آید (لی، ۲۰۱۱). بنابراین شاید بتوان چنین گفت که دانشجویان براساس برداشتی که از سطح مهارت‌های کتابخانه‌ای خود داشتند به سؤال‌های مربوط به این مؤلفه پاسخ گفته‌اند که ممکن است برداشت آنها از خود اشتباه باشد. لی (۲۰۱۱) در پژوهش خود بر این مسئله تأکید نموده است.

در این دو دانشگاه پس از عوامل مکانیکی، عوامل عاطفی، عوامل ناشی از تعامل با کتابداران و عوامل احساس عدم راحتی در کتابخانه به ترتیب بیشترین تأثیر را بر سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان را دارند؛ اما همان‌طور که گفته شد، اضطراب در این مؤلفه‌ها پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد.

با بررسی میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان به تفکیک جنسیت می‌توان گفت که دانشجویان دختر و پسر تفاوتی از نظر اضطراب کتابخانه‌ای ندارند و این تفاوت تنها از نظر عوامل ناشی از تعامل با کتابداران معنادار بود. در برخی دیگر از پژوهش‌ها از جمله پژوهش‌های بوستیک (۱۹۹۲) میچ و بروکس (۱۹۹۵)، انوار، کانداری و قلاف (۲۰۰۴)، باورز (۲۰۱۰) و جوکار و طاهریان (۱۳۸۷) نیز وجود تفاوت جنسیتی در ایجاد اضطراب کتابخانه‌ای تأیید نشده است. این در حالی است که پژوهش‌های جیائو و آنوگبوزی (۱۹۹۷)، عمران (۲۰۰۱)، عرفان‌منش، محمدی و دیده‌گاه (۱۳۹۱) و عرفان‌منش، ابریزه، و عبدالکریم (۲۰۱۴) عامل جنسیت را در اضطراب کتابخانه‌ای مؤثر می‌دانند. در پژوهش‌های این افراد سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان پسر بیشتر از دانشجویان دختر گزارش شده است. برای پی بردن به دلایل این امر باید پژوهش‌های بیشتری صورت گیرد.

با توجه به یافته‌های این پژوهش مبنی بر این که مهمترین عامل ایجادکننده اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس محدودیت‌ها و نواقص مربوط به مسائل فنی و فیزیکی کتابخانه است، فراهم کردن امکانات و تجهیزات بیشتر و بهتر برای دانشجویانی که به کتابخانه مراجعه می‌کنند و همچنین تلاش در جهت برطرف

پیوسته، نظام‌های امنیتی آ.راف.آی.دی و ...، تسلط نداشتن دانشجویان به استفاده از این تجهیزات و فن‌آوری‌ها و به تبع آن نبود آموزش‌های لازم و کافی در این جهت دانست (حریری، نعمتی‌لغمجانی، ۱۳۸۸). از بین عوامل مکانیکی موجود در کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس، با توجه به پرسشنامه اضطراب کتابخانه‌ای بوستیک، تنها می‌توان به دستگاه‌های کپی و چاپگرها اشاره نمود؛ دستگاه‌هایی که البته دانشجویان، خود به طور مستقیم آن‌ها را مورد استفاده قرار نمی‌دهند. بنابراین عامل اضطراب در این مؤلفه را می‌توان به هر نوع مشکلی که در زمینه‌ی استفاده از این دستگاه‌ها برای دانشجویان ایجاد می‌شود- از جمله خراب بودن آن‌ها، بدون کاغذ بودن‌شان و مواردی از این قبیل- نسبت داد. علاوه بر این در پرسشنامه بوستیک سه سؤال به عوامل مکانیکی اختصاص داشت که در پژوهش حاضر یک سؤال به دلیل کاربرد نداشتن در کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس حذف شد و در نهایت دو سؤال برای عوامل مکانیکی باقی ماند. از این رو شاید بتوان تعداد کم سؤال‌های اختصاص داده شده به این مؤلفه در مقایسه با سایر مؤلفه‌های اضطراب کتابخانه‌ای را دلیل بالا بودن سطح اضطراب در این مؤلفه ذکر کرد.

از آنجایی که مؤلفه فقدان مهارت‌های کتابخانه‌ای در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر و دانشگاه خلیج فارس کمترین سطح اضطراب را به خود اختصاص داده است می‌توان گفت دانشجویان این دو دانشگاه از مهارت‌های بالایی در زمینه استفاده از کتابخانه برخوردارند؛ شاید بتوان این امر را ناشی از آموزش‌های صحیح شیوه‌های استفاده از کتابخانه به دانشجویان در این زمینه بیان کرد. اما در عین حال نباید این مسئله را نیز نادیده گرفت که پاسخ‌گویی به سؤال‌های مربوط به مؤلفه مهارت‌های کتابخانه‌ای به تعامل مستقیم با کتابخانه نیاز ندارد؛ اما پاسخ‌گویی به سؤال‌های مربوط به چهار مؤلفه دیگر اضطراب کتابخانه‌ای (تعامل با کتابداران، عوامل عاطفی، احساس راحتی در کتابخانه، عوامل مکانیکی) به طور مستقیم با

با توجه به یافته‌های این پژوهش مبنی بر بالا بودن سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان در مؤلفه عوامل مکانیکی و مشکلات دانشجویان در زمینه دستگاه‌های کپی و چاپگرهای رایانه‌ای، پیشنهاد می‌شود مسئولان و مدیران جهت حل این مشکل اقدام کنند؛ اقداماتی از قبیل آشنا نمودن دانشجویان با نحوه کار با دستگاه‌های کپی و چاپگرها.

منابع

جوکار، عبدالرسول، طاهریان، آمنه سادات (۱۳۸۷). بررسی و مقایسه میزان اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز بر اساس مقیاس اضطراب کتابخانه‌ای باستیک [بوستیک]. پژوهش‌های تربیتی و روانشناختی، ۱۹(۱)، ۱۳۵-۱۵۹.

حریری، نجلا، نعمتی لقمجانی، سمیه (۱۳۸۸). سنجش اضطراب کتابخانه‌ای در بین دانشجویان: مطالعه موردی دانشکده علوم توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی ایران. فصلنامه دانش‌شناسی، ۲(۷)، ۳۹-۵۲. خدیوی، شهناز، عابدی، محمدرضا، شعبانی، احمد (۱۳۸۵). بررسی اضطراب کتابخانه‌ای و اضطراب منابع الکترونیک در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان. طرح پژوهشی. دانشگاه اصفهان. وزارت علوم تحقیقات و فناوری.

عرفان‌منش، محمدمبین، محمدی، مهدی، دیده‌گاه، فرشته (۱۳۹۱). مطالعه اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شیراز. فصلنامه مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی.

عرفان‌منش، محمدمبین، بصیریان جهرمی، رضا (۱۳۹۰). بررسی آموزش مهارت‌های سواداطلاعاتی بر اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان: مطالعه موردی دانشگاه مالایا. فصلنامه دانش‌شناسی. ۴ (۱۵).

کردن محدودیت‌ها و نواقص مربوط به مسائل فنی و فیزیکی کتابخانه ضروری به نظر می‌رسد.

به دنبال فراهم کردن امکانات و تجهیزات بیشتر و بهتر برای دانشجویانی که به کتابخانه مراجعه می‌کنند، برگزاری کارگاه‌های آموزشی روش استفاده از تجهیزات کتابخانه و ارائه دستورالعمل‌های سازنده در این زمینه توسط کتابداران ضروری می‌باشد. همچنین آشنایی دانشجویان با قوانین و آیین‌نامه‌های کتابخانه و تفهیم این قوانین برای دانشجویان از جمله تلاش‌هایی است که در جهت کاهش سطح اضطراب کتابخانه‌ای دانشجویان توسط کتابداران می‌تواند صورت گیرد.

با توجه به اهمیت اخلاق حرفه‌ای و نقش شیوه رفتاری و برخورد کتابداران در جذب افراد به کتابخانه‌ها و نقش این شیوه برخورد در برقرار احساس آرامش و امنیت روانی کاربران در کتابخانه، توجه کتابداران به رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای حائز اهمیت می‌باشد.

همچنین جهت استفاده بهتر و آسان‌تر از کتابخانه، راهنماهای آموزشی لازم در محیط کتابخانه نصب شود و همچنین بروشورها و جزوه‌هایی در جهت راهنمایی مراجعان به کتابخانه در اختیار آنها قرار گیرد.

با برگزاری کلاس‌های آموزشی مهارت‌های سواد اطلاعاتی برای دانشجویان این دو دانشگاه می‌توان ضمن آموزش انواع مهارت‌های جستجو در منابع چاپی و الکترونیکی، و ارزیابی آنها به کاهش میزان اضطراب کتابخانه‌ای آنان یاری رساند.

Battle, J. C. (2004). The effect of information literacy instruction on library anxiety among international students. Unpublished doctoral dissertation, University of North Texas, Texas.

Bowers, S. L. (2010). Library Anxiety of Law Students: A Study Utilizing the Multidimensional

Aziz, M., & Binte, T. (2014). An examination of library anxiety among students at Dhaka University (Doctoral dissertation).

- Jiao, Q. G., Onwuegbuzie, A. J., & Waytowich, V. L. (2008). The relationship between citation errors and library anxiety: An empirical study of doctoral students in education. *Information processing & management*, 44(2), 948-956.
- Kohrman, R. (2002). *When You Aren't in Kansas Any More: Computer, Research, and Library Anxieties of Graduate Education Students*. Unpublished Master's thesis, Grand Valley State University, Michigan
- Kwon, N. (2008). A mixed-methods investigation of the relationship between critical thinking and library anxiety among undergraduate students in their information search process. *College & Research Libraries*, 69(2), 117-131.
- Kwon, N., Onwuegbuzie, A. J., & Alexander, L. (2007). Critical thinking disposition and library anxiety: Affective domains on the space of information seeking and use in academic libraries. *College & Research Libraries*, 68(3), 268-278.
- Lee, S. W. (2011). *An Exploratory Case Study of Library Anxiety and Basic Skills English Students in a California Community College District*. Unpublished doctoral dissertation, University of California Los Angeles, Westwood.
- Mech, T. F., & Brooks, C. I. (1995). Library anxiety among college students: An exploratory study. *Continuity and transformation: The promise of confluence*, 173-179.
- Omran, A. I. B. (2001). *Library anxiety and internet anxiety among graduate students of a major research university*. Unpublished doctoral dissertation, University of Pittsburgh, Pittsburgh.
- Onwuegbuzie, A. J. (1997). Writing a research proposal: The role of library anxiety, statistics anxiety, and composition anxiety. *Library & Information Science Research*, 19(1), 5-33.
- Onwuegbuzie, A. J., & Jiao, Q. G. (1998). The relationship between library anxiety and learning styles among graduate students: Implications for library instruction. *Library & Information Science Research*, 20(3), 235-249.
- Onwuegbuzie, A. J., & Jiao, Q. G. (2000). I'll go to the library later: The relationship between academic procrastination and library anxiety. *College & Research Libraries*, 61(1), 45-54.
- Library Anxiety Scale. Unpubishe doctoral dissertation, University of Denver, Denver.
- Brown, A. G., Weingart, S., Johnson, J. R. J., & Dance, B. (2004). Librarians don't bite: assessing library orientation for freshmen. *Reference services review*, 32(4), 394-403.
- Buck, V. M., & Houz , A. (2014). Healing library anxiety: How comparing libraries to hospitals can improve service to multicultural populations. Available at: <http://library.ifla.org/854/>
- Carlile, H. (2007). The implications of library anxiety for academic reference services: a review of the literature. *Australian Academic and Research Libraries*, 38(2), 129.
- Collins, K. M. T., & Veal, R. E. (2004). Off-campus adult learners' levels of library anxiety as a predictor of attitudes toward the Internet. *Library & Information Science Research*, 26(1), 5-14.
- Erfanmanesh, M., Abrizah, A., & Karim, N. H. A. (2014). The Prevalence and Correlates of Information Seeking Anxiety in Postgraduate Students. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 19(2), 69-82.
- Gross, M., & Latham, D. (2007). Attaining information literacy: An investigation of the relationship between skill level, self-estimates of skill, and library anxiety. *Library & Information Science Research*, 29(3), 332-353.
- Jiao, Q. G., & Onwuegbuzie, A. J. (1998). Perfectionism and library anxiety among graduate students. *The Journal of academic librarianship*, 24(5), 365-371.
- Jiao, Q. G., & Onwuegbuzie, A. J. (1999). Self-perception and library anxiety: An empirical study. *Libray review*, 48(6), 140-147.
- Jiao, Q. G., & Onwuegbuzie, A. J. (2001). Library anxiety and characteristics strengths and weakness of graduate student's study habits. *Library review*, 50(2), 73-78.
- Jiao, Q. G., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). The impact of information technology on library anxiety: The role of computer attitudes. *Information Technology & Libraries*, 23(4), 138-144.
- Jiao, Q. G., Onwuegbuzie, A. J., & Daley, C. E. (1997). Factors Associated with Library Anxiety.